

# LA UNIVERSITAT LLIURE DE GIRONA (1870-1874)

PER

RAMON FERRERONS

## LA UNIVERSITAT LLIURE: EL NAIXEMENT

D'ençà que Felip V, com és sabut, en càstig pel suport donat pel país a Carles d'Àustria, suprimís totes les universitats catalanes i les unificqués, amb les seves rendes, en la que acabava de fundar a Cervera, l'única ciutat que li havia romàs fidel i les campanes de la qual, segons es deia, feien quan tocaven a festa: «Tots-ho-som-de-bo-ti-flers, / la-cam-pa-na-tam-bé-hoés», no va tornar a reobrir Girona l'antic Estudi General fins al cap d'un segle i mig, durant els anys de més llustre cultural del XIX, estrenats amb l'alçament cívico-militar de setembre de 1868 i el destronament i exili d'Isabel II.

Aleshores, en un clima de crisi provocat pel doble xoc del govern amb l'església i els carlins i, d'altra banda, amb el partit republicà, i a l'empara dels articles de la nova constitució que consideraven un dret la llibertat de pensament i d'expressió (art. núm. 17), i que permetien de fundar i mantenir tota mena d'establiments docents sense llicència prèvia (art. 24 i 25), l'Ajuntament en sessió del 29 de novembre de 1869 en va acordar la restauració com a Universitat lliure de Girona conforme a aquestes bases:

*«1ª. El Excmo. Ayuntamiento de Gerona crea una Universidad libre con arreglo à las disposiciones del Gobierno sobre la materia [...]. 2ª. La nueva universidad es sucesora, en todos sus derechos y facultades, de la que fundaron los Jurados de Gerona, mediante la autoridad real y pontificia [...]. 3ª. Los recursos con que cuenta la Universidad son los debidos à las matriculas, y a los grados de la misma [...].»*

Se suposava que a ella afluirien «*todos ó la mayor parte de los jóvenes que de esta provincia acuden hoy à la de Barcelona, imponiendo à sus familias grandes y costosos sacrificios [...]; esto, aparte de los graves inconvenientes que ofrece, bajo el punto de vista moral, la enseñanza de la juventud en los grandes centros de población, en donde los alicientes del vicio y de la distraccion son mucho mayores que en un pueblo de las circunstancias de Gerona [...]*».

Demandedes al regent del regne l'autorització del plantejament de la universitat i una declaració de la validesa dels graus que s'hi concedissin, l'Ajuntament en va nomenar rector el 3 de gener de 1870 Manuel Viñas i Graugés.

Aquest, un jove doctor en dret per la Universitat Literària de Barcelona –tenia vint-i-vuit anys–, personalitat ja molt influent que esdevindria degà del Col·legi d'Advocats de Girona, al cap de quinze dies d'acceptar el càrrec, cosa que havia fet el dia 9, va sol·licitar a l'alcalde Joaquim Massaguer que demanés l'autorització del cap del districte universitari, una mena de delegat d'educació i ciència de l'època per a una demarcació que comprenia pel cap baix tot Catalunya i les Illes, Antoni Bergnes de las Casas, rector a més de Barcelona, per tal com «*por medio de uno de los agentes más acreditados de la Corte ha [he] sabido que en el Ministerio de Fomento se daba a los varios decretos sobre libertad de enseñanza la interpretación de que para el establecimiento de las universidades libres no se necesita otro permiso que el del Rector de la universidad oficial del distrito [...]*».

Una cosa semblant, només semblant, va acordar el Consistori el mateix dia 24: «*Passar una comunicacion al Rectorado de Barcelona participando el hecho de la restauracion [...]*».

Frisós per la manca de notícies, ben aviat va enviar Viñas a l'Ajuntament un altre escrit –sense data i que començava amb un dramàtic «*la universidad se va a pique*», en què demanava que insistís prop del rector barceloní per obtenir el permís d'obertura (i notem que 'insistir' no era aquí el terme adient, ja que «participar un fet» no equival, ni de bon tros, a demanar res).

A l'últim, la contesta que de Bergnes va rebre el Consistori, datada el 7 de febrer, va ser desfavorable. Disconforme, Viñas es va afanyar a escriure a l'Ajuntament a fi «*que se digne interponer el oportuno recurso de alzada contra el fallo del Sr. Rector de la universidad de Barcelona [... A més], lo que V.E. ignora y bueno es que conste para que se vea el refinado egoismo*

*con que la orgullosa ciudad condal trata a sus hermanas, a que, según el Secretario del Establecimiento oficial no se resolvió la petición [...] porque se temió que las demás ciudades de alguna importancia en Cataluña imitasen el ejemplo dado por la de Gerona [...]*».

De fet, el moll de la qüestió era un altre. L'obertura de la universitat estava condicionada sobretot a la inclusió per l'Ajuntament en els seus pressupostos generals del de la nova institució, perquè els sols ingressos en concepte de matrícules i taxes a satisfer per assolir els graus estaven lluny de garantir la viabilitat econòmica del projecte.

Però no devia veure gaire clar la Corporació que es pogués permetre el gest perquè va trigar fins a l'11 de juliol a adoptar l'acord que feia al cas i encara perquè abans es va curar en salut: els vuit catedràtics que ja havia nomenat, amb Viñas al capdavant, havien signat una obligació el 18 de juny per la qual renunciaven a cobrar del municipi el dèficit que pogués haver entre el pressupost de l'escola de 1871 i els ingressos assignats per cobrir-lo (que serien exclusivament producte de matrícules i graus).

D'altra banda, el fet que el 23 de juliol el rector proposés/imposés a l'Ajuntament que *«el cargo de Vice-Rector debe conferirse al Dr. D. Salvador Quintana [prevere], atendidas su edad, prudencia y literatura [...] i el de Secretari al] Sr. D. Ignacio de Bordons y de Portella, Abogado, Archivero hoy en dia de la provincia [...]*», cosa que va acordar la Corporació quatre dies després, no ha de fer perdre de vista que la universitat era qualsevol cosa de moment menys una realitat concreta (existia?, no existia?).

Cert que s'havia interposat, com havia demanat Viñas, un recurs d'alçada contra la resolució denegatòria de Bergnes esmentada abans, però no hi ha constància que mai es resolgués. I si el rector –i rera seu el Consistori–, creia en l'existència de la universitat (hagués estat absurd, si no, nomenar-ne càrrecs), el cap del districte universitari creia el contrari, com ho prova que no n'autoritzés l'obertura, per a l'ensenyament de Dret, fins el 24 d'agost, després, no cal dir-ho, que li fos acreditada en un ofici de 26 de juliol la consignació d'una partida en el pressupost municipal aprovat de 22.500 ptes. per a les despeses que se'n seguissin.

Una de les preocupacions de Viñas, mentrestant, era que la universitat nonada s'establís, com va escriure el 2 de juliol, en els mateixos locals que havia ocupat l'antic Estudi General, és a dir, a l'edifici dit de Les Aligues, llogat en aquells moments a un particular a qui, *«cualquiera que sean los términos con que esté concebido el contrato de arrendamiento del edificio, en*

*la actualidad se puede despedir [... en virtud de] la necesidad del uso de la cosa del propietario de la misma [...]*»<sup>1</sup>.

Per això no obstava perquè, dies després, entrés en negociacions amb els propietaris de la casa núm. 6 de la plaça de Lladoners, amb vista a convertir-la en seu provisional de la universitat. Trencades aquestes negociacions a final d'agost, va posar l'ull en el local que hi havia al davant del seminari conciliar, on hi havia hagut l'Ateneu de la classe obrera, propietat de Joan Artau. Autoritzat el rector a llogar-lo per acord municipal de 9 de setembre, aquí seria on tindria lloc el primer curs acadèmic, que va començar el 3 d'octubre, l'endemà de la solemne cerimònia inaugural, amb assistència de les autoritats locals, al saló de sessions de l'Ajuntament.

## LA UNIVERSITAT LLIURE: JOVENTUT I MADURESA

El 10 de desembre, a punt d'acabar el primer cicle lectiu, en què només va funcionar la facultat de dret (civil i canònic) amb les ampliacions i assignatures necessàries de filosofia i lletres, Viñas va plantejar a la Corporació (amb èxit) qüestions de pompa:

1 Les Aligues disposava d'uns terrenys d'uns 1.400 m<sup>2</sup> que s'estenien, llargaruts, de ponent a llevant, adossats pel defora a un tram de l'antiga muralla romana comprès entre el seu punt més proper a la torre Gironella, en el lloc més enlairat de Girona, i la porta Rufina, que s'obria al que hauria d'esdevenir plaça o rambla de Sant Domènec.

Sobre part d'aquests terrenys s'alçava el cos principal de la construcció, de planta i pis i en forma aproximada d'ela: l'ala nord, que donava sota l'antiga muralla romana i la façana de la qual era interior, i l'ala oest, aquesta amb dues façanes: la interior i la principal, que requeia a la plaça de Sant Domènec i que, de pedra curosament carejada i rematada per una cornisa de ceràmica, tenia —i té— en la part central un portal dovellat amb arcada de mig punt.

Sobre ell hi ha obrat un quadre entre dues pilastres la meitat inferior del qual ocupen les armes de la ciutat, sostingudes per un àngel a banda i banda, i la superior, uns versos epigrafiats en llatí que em permeto estalviar-vos. No em puc estar, en canvi, de brindar la traducció rimada que en va fer Jaume Marquès: «Essent l'any mil cin-cents i seixanta més un / d'ençà del Neixement del Fill de Déu etern, / com per varis països en la fe de quincun / sembrés falses doctrines de cabdill de l'Avern, / els gironins fundaren eixes santes escoles / tan grans com fou possible als Pares del Senat; / Vós, gran Déu, que les coses feu créixer totes soles, / feu que creixi aquesta obra en la posteritat».

Corona aquest quadre un frontó amb l'escut reial dels Àustries i l'àliga bicèfala que l'acompanya, esculpit —com el de la ciutat— per Onofre Enric el 1570. A aquest motiu, l'àliga amb dos caps, pres per emblema de l'edifici i equivocadament interpretat, deu aquest el seu nom de Les Aligues amb què fins avui és conegut.

Hi havia també dues construccions annexes: una caseta adossada a la façana principal i arrenclerada amb l'ala oest, que disposava d'un pou propi —l'antiga porteria—, i la capella de Sant Lluc que, alçada cap a la meitat del solar, cloïa amb la façana interior un gran pati, potser un jardí, i mirava amb la principal cap al pati d'entrada.

*«Para mayor decoro del Claustro y a imitación de lo que tiene lugar en los establecimientos oficiales, espero de V.E. se servirá conceder a los individuos de aquel, que son catedráticos propietarios, el uso de una medalla dorada con las armas municipales en el anverso y en el reverso el sol derramando sus rayos, con la inscripción latina = perfundet omnia luce. Cuya medalla deberá llevarse pendiente del cuello con un cordon de seda del color de la facultad respectiva, que para los Decanos deberá estar mezclado con oro. El Rector ha de usar, según práctica de las universidades oficiales, una medalla de esmalte pendiente de un cordon de oro».*

El dia de Nadal (a poques hores de l'atemptat a Madrid que li costaria la vida a Prim), amb el projecte de pressupost que sotmetia a l'aprovació de l'Ajuntament, ja considerava la possibilitat d'obrir noves facultats:

*«Estoy en relación con la Excelentísima Diputación Provincial para que cediendo ella al efecto las salas de Clínica y de Dirección y el laboratorio del Hospital, puedan establecerse en el curso próximo las Facultades de Medicina y Farmacia. Mucho puedo prometerme de la solicitud de aquel Cuerpo, pues en sesión de 20 de Agosto último y a instancias mias acordó conceder a esta Universidad la subvención anual de mil quinientas pesetas, de las cuales llevo ya cobradas mil [...]».*

D'altra banda, no deixava el projecte de trasllat a la plaça de Sant Domènec de les mans. Així, el 16 de gener del nou any 1871 –pocs dies després de ser proclamat Amadeu de Savoia rei d'Espanya–, va demanar a l'Ajuntament que *«contando con los productos de una suscripción general que [...] promete muy buenos resultados [...], se sirva dictar las oportunas órdenes para que el actual inquilino del local en que estuvo la antigua Universidad literaria lo vaya desocupando [...] a fin de que cuanto antes puedan entregarse las llaves al Rector infrascrito».* Va ser inútil: el ple va acordar que *«no se realice la notificación del desaucio al arrendatario [...] sin que antes se cuente [...] con la seguridad del buen éxito de la consabida suscripción [...]».*

Però el rector multiplicava les gestions a tots nivells i, així, va poder anunciar a la Corporació el 3 de març que en virtut d'una reial ordre del passat 27 de febrer es posaven a disposició seva mil cinc-cents pessetes per restaurar la universitat, fet –aquest sí– que devia moure l'Ajuntament a acordar, tres dies després, que es repetís l'ordre de desnonament que s'havia donat al llogater de Les Aligues *«sin perjuicio de que se vayan practicando [...] las obras correspondientes».*

L'estat avançat d'aquestes obres va permetre que a començament del següent curs 1871-72, poc després de la visita que els dies 19 i 20 de

setembre, tot i l'agitació carlina al camp, va fer a Girona Amadeu de Savoia, ja s'hi poguessin fer classes... amb una novetat important: la d'haver-se afegit una facultat de Farmàcia a l'existent de Dret.

Va ser un petit miracle, perquè a més de l'acord municipal previ en aquest sentit, pres el 22 de maig de 1871, calia l'autorització del rector de Barcelona que, en data tan tardana com el 22 d'agost, no l'havia encara concedit. D'aquest darrer dia és un ofici a l'Ajuntament en què es llegeix que *«habiendo este Rectorado [...] comunicado a ese Excmo. Ayuntamiento [...] autorización a la expresada Escuela libre para enseñar tan sólo y en el curso académico de 1870 á 1871, las asignaturas de la Facultad de Derecho [...], es necesario, si quiere el Cuerpo municipal seguir sosteniendo las Cátedras de Derecho y fundar las de Farmacia [...] que solicite de este Rectorado la competente autorización, acreditando que tiene presupuestada cantidad bastante [...]»*.

En pugna amb el calendari, la Corporació no sols va fer-ho així l'endemà mateix, sinó que va reiterar encara la seva petició el 30 d'agost, fins que en ofici del dia 31 li va concedir Bergnes l'autorització.

No anava tampoc gaire depressa l'acceptació pública de la nova universitat: *«el Colegio de abogados de Barcelona –escrivia Viñas el 2 de desembre de 1871– á quien ha exhibido su titulo por esta Escuela el Doctor Don Enrique de Foxà, Xammar y de Bassols, Conde de Foxà, ha denegado la admision de ese Señor, por no haber justificado la Universidad su aptitud legal para conferir los titulos y grados de Licenciado [...]»*, fet que va motivar dos dies després l'acord municipal d'escriure a la junta de govern d'aquell Col·legi per treure-la de dubtes sobre la competència de la institució i demanar-li que no posés cap impediment a l'admissió del compte.

Però la lluita de Viñas passava per diversos fronts, inclòs el de la reivindicació territorial: *«al reconocer el antiguo edificio universitario en la parte que mira al Este –denunciava a l'Ajuntament el 19 de març de 1872– y que no ha sido restaurada todavia, he observado que la Administracion militar disfruta, como si fuese propia del Estado, de una porcion de terreno que pertenece indudablemente al Común de Gerona como á dueño»*.

Tant de zel, en aquest cas, va estavellar-se contra el pragmatisme de la Corporació. Així, en una acotació a llapis el peu de l'escrit citat, es llegeix que *«la Comision [municipal d'obres] se desentendió de la evacuacion de este informe por no haberle parecido oportuno entrar en conversaciones con la autoridad militar de la provincia»*.

Complert el sisè mes de guerra civil, declarada pel pretendent Carles

VII des de Ginebra en comprovar el fracàs dels seus candidats en les eleccions d'abril de diputats a Corts, i al cap de quinze dies d'haver començat el curs 1872-73, «*por constarme positivamente* –segons que va explicar Viñas més endavant– *que uno de los Ilustres Señores Concejales censuraba mi conducta universitaria*», va presentar la seva renúncia al càrrec rectoral però, a petició de l'alcalde, que en un ofici del mateix dia li va pregar que desistís «*de aquel desagradable propósito*», va condescendir a continuar en funcions.

Una petita contrarietat en forma d'ofici de Bergnes, datat el 15 d'octubre de 1872, en què se li advertia que no es podia ometre la paraula 'lliure' en el segell de l'establiment, no devia pas contribuir a millorar-li l'humor en aquells dies. Que des de Barcelona, en canvi, s'insistís altre cop el 12 de novembre sobre el particular, és de suposar que no l'afectaria ja ni poc ni gens.

Passava que el 6 del mateix mes s'havia celebrat una sessió municipal en què es va posar de relleu que, desatesa a començament de curs la càtedra de Reconeixement de matèria farmacèutica..., la corporació havia disposat que se n'encarregués de moment el degà de la facultat de Farmàcia Josep Vila. Ben aviat, prèvia petició de Viñas mateix, el claustre corresponent havia proposat Josep Jubert com a catedràtic, però el rector llavors, a més de posar-ne en dubte l'aptitud legal per ensenyar i exigir-li que exhibís el títol de doctor –«*no obstante de que su posesion debia por más de un concepto serle bastante notoria*», segons deia l'escrit, que es va llegir, de l'agreujat–, havia fet cas omís de la proposta i decidit que continués exercint la càtedra el degà, cosa que contravenia el mecanisme de provisió de vacants acordat pel municipi.

I com que en aquella sessió, després de tot un enfilall de considerants i resultants, l'Ajuntament va resoldre concedir a Josep Jubert la plaça amb caràcter interí, el dia 8, Viñas, considerant menystingudes les seves prerrogatives, cerimoniosament, sense perdre l'elegància de la prosa, va fer-se l'harakiri:

«*En sesion de anteayer V.E. tuvo á bien darme una severa leccion, despues de la cual mi decoro y el respeto que debo á la honra de la Universidad exigen imperiosamente que deje un cargo que V.E., pero no mi conciencia, me dice que no he servido bien.*

«*En virtud, pues, de lo expuesto, Suplico humildemente a V.E. se sirva admitirme la renuncia formal e irrevocable [...], con reserva expresa del derecho que me asiste para percibir, cuando haya lugar en justicia, las gratificaciones señaladas á la Dignidad rectoral en los presupuestos anteriores y en el corriente*».

Encara rebria l'Ajuntament un altre escrit datat el 17 del mateix mes de novembre, abans no li acceptés, el 22, la dimissió: «*Habiendo perdido el prestigio entre los estudiantes á causa de los hechos recientemente ocurridos y que han motivado mi renuncia del cargo, me he abstenido de encargarme del Rectorado, máxime suponiendo que á esta fecha el Excmo. Ayuntamiento se habrá dignado aceptar la referida renuncia, pues aquel cargo no es ni puede ser obligatorio*».

Després de fer de rector uns dies el degà de la facultat de Farmàcia, Josep Vila (el vice-rector feia molt temps que estava malalt), en va ser nomenat el dia 30 el catedràtic de la facultat de Dret Emili Danis Lapuente, que va acceptar el càrrec i en va prendre possessió oficial, tot alhora, el 2 de desembre.

Però abans d'abordar les vicissituds del següent curs 1873-74 –que seria l'últim–, potser és cas de retre compte de les càtedres establertes i la seva provisió durant la curta vida de la Universitat lliure.

*Facultat de Dret amb les assignatures d'ampliació\* (degà Dr. Salvador Quintana (1871-72, 72-73) i Dr. Manuel Català (1873-74); secretari, Dr. Antoni Rigau Nadal i Brugués (1871-72) i Dr. Pius Pi i Vidal (1872-73 i 73-74).*

\* Durant el primer curs acadèmic 1870-71 es va considerar que aquestes assignatures –de Filosofia i Lletres–, necessàries per cursar la carrera de Dret, i els departaments on s'ensenyaven, formaven una facultat a part, de la qual va ser nomenat degà el Dr. Pau Oliva.

–*Introducció a l'estudi del Dret, principis de Dret natural i elements de Dret romà* (primer curs), llic. Pius Pi i Vidal (1870-71). [Consti a tall d'anècdota que Pius Pi havia estat destituït per Bergnes el 23 d'abril de 1870 del càrrec de suplent de la càtedra de llatí i castellà de l'Institut d'ensenyament secundari de Girona a causa de «su negativa á jurar la Constitucion del Estado».

- *Introducció a l'estudi del Dret, principis de Dret natural i elements de Dret romà* (segon curs), dr. Joan Almeda i Roig (1870-71).
- *Dret romà* (primer curs), dr. Joan Almeda i Roig (1871-72, 72-73, 73-74).
- *Dret romà* (segon curs), dr. Pius Pi i Vidal (1871-72, 72-73, 73-74).
- *Dret civil espanyol*, dr. Manuel Pérez Claras (1870-71, 71-72, 72-73, 73-74).



- *Dret polític i administratiu espanyol*, dr. Emili Danis i Lapuente (1870-71, 71-72, 72-73, 73-74).
- *Dret mercantil i penal*, dr. Casimir Viñolas i Saladrigas (1870-71, 71-72, 72-73, 73-74).
- *Dret canònic*, dr. Lluís Puig de la Bellacasa i de Saleta (1870-71, 71-72, 72-73, 73-74).
- *Economia política i estadística*, dr. Antoni Rigau Nadal i Brugués (1870-71, 71-72, 72-73, 73-74).
- *Ampliació del Dret civil*, dr. Manuel Viñas i Graugés (1870-71, 71-72, 72-73, 73-74).
- *Disciplina eclesiàstica*, dr. Salvador Quintana i Puig (1870-71, 71-72, 72-73, 73-74).
- *Teoria de procediments i pràctica forense*, dr. Manuel Català i Calzada (1870-71, 71-72, 72-73, 73-74).
- *Filosofia del Dret i Dret internacional*, dr. Joan Almeda i Roig (1870-71, 71-72, 72-73, 73-74).
- *Legislació comparada*, dr. Antoni Rigau i Brugués (1870-71, 71-72, 72-73, 73-74).
- *Història eclesiàstica* dr. Manuel Viñas i Graugés (1870-71, 71-72, 72-73, 73-74).
- *Literatura general i literatura espanyola*, dr. Pau Oliva (1870-71, 71-72, 72-73, 73-74).
- *Literatura llatina*, dr. Pau Oliva (1870-71) i llic. Josep Perramon (1870-71, 71-72, 72-73, 73-74).
- *Historia Universal*, dr. Lluís Gené (1870-71, 71-72).

*Facultat de Farmàcia i la seva ampliació (degà interí dr. Francesc Canal i Freixa (1871-72) i dr. Josep Vila (1872-73, 73-74); secretari, llic. Serapi Morlius (1871-72/ 1972-73, 73-74.*

- *Química general i Zoologia, botànica i mineralogia amb nocions de geologia*, dr. Ferran Roig (1870-71, 71-72, 72-73, 73-74).
- *Matèria farmacèutica corresponent als regnes animal i mineral*, dr. Josep Vila (1870-71, 71-72, 72-73, 73-74).
- *Matèria farmacèutica corresponent al regne vegetal, i Reconeixement i classificació de productes farmacèutics i especialment de plantes medicinals*, llic. Joaquim Ametller (1871-72).

- *Matèria farmacèutica corresponent al regne vegetal*, llic. Joaquim Ametller (1872-73 73-74).
- *Reconeixement de matèria farmacèutica, productes químics i especialment de plantes medicinals*, dr. Josep Jubert i Cortada (1872-73, 73-74).
- *Farmàcia químico-inorgànica*, llic. Serapi Morlius (1871-72, 72-73, 73-74).
- *Farmàcia químico-orgànica*, dr. Francesc Canal i Freixa (1871-72, 72-73, 73-74).
- *Pràctica d'operacions farmacèutiques*, llic. Pere Balart (1871-72, 72-73) i dr. Francesc Canal i Freixa (1873-74).
- *Anàlisi química aplicada a les ciències mèdiques*, dr. Francesc Canal i Freixa (1871-72, 72-73, 73-74).
- *Història de la Farmàcia*, dr. Josep Vila (1871-72, 72-73, 73-74).

Tot just començat el curs 1873-74, amb una notable disminució de l'alumnat a causa de la guerra, abdicat ja Amadeu i retornat a Itàlia, i proclamada la Primera República, la premsa local es va fer ressò d'uns abusos comesos a la universitat i, en especial, a la facultat de Farmàcia, a propòsit dels quals l'Ajuntament, en sessió del 17 de novembre, va acordar la concessió de facultats extraordinàries al rector Danis, incloent-hi, si calia, la de rellevar qui fos del seu càrrec i la de «*suspende, en casos graves y de notoria urgencia, a los profesores que por su conducta ofrezcan fundado motivo para la adopcion de esta severa medida [...]*».

1874, que s'havia estrenat amb el cop d'estat de Pavia, que va posar fi a l'etapa parlamentària de la Primera República abans que complís el primer any de vida, però no pas a la guerra, pintava malament per a Girona. El general carlí Francesc Savalls havia sortit el 9 de gener de Banyoles amb 1.500 homes, 100 cavalls i dos canons i, durant la nit del 12 al 13, amb part de la força, havia entrat als pobles de Sarrià i Santa Eugènia, a menys de mitja hora de camí de la ciutat. Aquella nit van cremar els seus homes amb feixines i petroli el fort de Sarrià, on van trobar la mort dinou voluntaris mobilitzats que el defensaven.

I mentre Savalls continuava la seva expedició victoriosa pel Baix Empordà i la Selva, el 26 de març, «*habiéndose denunciado el hecho de que algunos profesores [...] se han ausentado de la poblacion per temor á lo critico de las circunstancias politicas en que la misma se halla, y no pareciéndole procedente á la Corporacion el que ninguno de sus empleados ni profe-*

*sores [...] abandone en tales momentos la Ciudad, rehuendo las privaciones y penalidades que experimentan los demás vecinos por efecto del bloqueo que la misma está sufriendo, y eluden los servicios y peligros que podrán ocurrir si un día esta población se ve atacada por las hordas carlistas; el Ayuntamiento [...] acordó que sean separados de sus destinos todas y cualesquiera personas, dependientes directa ó indirectamente del Municipio, que se hayan ausentado ó se ausenten de esta Capital, sin expreso permiso de este Cabildo, señalando á los que se hallen en el primer caso el término de ocho dias para su regreso [...]».*

## LA MORT DE LA UNIVERSITAT LLIURE

El 27 de maig de 1874, Bergnes (pensa un en escriure aquestes ratlles) tenia un bon motiu per estar content. Feia tot just quatre mesos que havia obtingut per a la «seva» universitat de Barcelona l'aprovació pel ministre de Foment del pressupost per traslladar al flamant edifici situat més enllà de les muralles enderrocades, en una plaça que travessava una llarga i espaiosa avinguda dita de «les Corts», la facultat de Farmàcia i diverses instal·lacions en estat ruïnós que eren encara al solar de l'antic convent del Carme, davant la porta de Santa Anna.

Però, content o no, el cas és que aquell 27 de maig va nomenar una comissió inspectora dotada amb àmplies facultats i formada pels catedràtics de Barcelona Federico P. de los Nueros, doctor en Ciències, i Vicenç Munner, en Farmàcia, que l'endemà es van traslladar a la Universitat lliure de Girona. El seu informe, datat el 5 de juny de 1874, que a més de posar en relleu greus irregularitats en els documents comptables i de secretaria, i fins i tot en la concessió de graus, en denunciava la manca de recursos que la condemnava a una existència miserable, li assestaria el cop de gràcia<sup>2</sup>.

Suspesos preventivament per la comissió els actes acadèmics el primer de juny, abans i tot de posar data al seu informe, l'alcalde gironí Ignasi Bassols va trametre al rector Bergnes un extens ofici el dia 3. Abans d'ocupar-me'n, però, vull fer una observació.

A la seva documentada obra *El Estudi General...* (p. 137-138), es pregunta Joan Baptista Torroella per les gestions que, en ordre a evitar la clau-

<sup>2</sup> El lector interessat en trobarà el text complet a Sobrequés, Jaume, *Els estudis universitaris a Girona...*, p. 37-44.

sura de la Universitat o a aixecar-ne la suspensió, podria haver fet el rector dimitit, al qual suposa «*desalenat de las promesas y confianzas gubernamentales*». Doncs bé, a vuitanta i tants anys de distància, se li pot contestar que d'una si més no tenim constància, perquè cal atribuir a Viñas mateix l'autoria de l'esmentat ofici de 3 de juny, segons una acotació que hi figura al peu.

*«Este Cabildo, viendose privado por tristísimos motivos, tan conocidos como lamentables, del señalado honor que le hubiese cabido hablando personalmente con V.E., por medio de la Comision capitular, acude por escrito á ese Rectorado para significarle los nobles propósitos del Cuerpo municipal respecto á la antigua Universidad de Gerona, restaurada en los dias presentes. La integridad de V.E., manifestada en su larga carrera, que se hermana muy bien con su decidido entusiasmo por las doctrinas que constituyen hoy el dogma político nacional, garantizan á este Ayuntamiento que el Gefe del distrito universitario no ha de mostrarse indiferente, ni mucho menos opuesto al bien de la ciudad en el asunto que es objeto del oficio.*

*«Ha llegado á noticia del Cabildo que la Universidad libre que el Municipio fundó y sostiene, ha sido visitada de orden de V.E. por los Doctores D. Federico Perez de Nueros y D. Vicente Munner y que, en su virtud, se ha suspendido la celebracion de los actos academicos hasta ulterior providencia de ese Rectorado. No intenta el Ayuntamiento dirigir á V.E. cargo alguno por la visita, antes bien le da las gracias, y muy espresivas, por el celo que ha demostrado al ordenarla. Asi cabrá que puedan remediarse por la Autoridad de V.E. las faltas que tal vez ecsistan en el orden academico y que se esplican satisfactoriamente por las circunstancias mismas de la Escuela, bien que como el Ayuntamiento ponga firme en todo lo que pertenece á sus atribuciones determinadas en el parrafo 1º del art.º 67 de la ley municipal. [Aquest punt i a part sembla mutilar el final del paràgraf: errada del copista?].*

*«Pero para que se consiga la armonia evitandose disputas siempre enojosas, este Cabildo considera indispensable que V.E. antes de tomar resolucion definitiva, se sirva remitirle copia del informe emitido por los respetables señores visitadores. De esta suerte á la vez que podrán esplicarse los hechos sujetos á examen, razonando el Ayuntamiento sobre los mismos, se logrará deslindar en cada caso las atribuciones academicas que el Municipio reconoce que corresponden á V.E., de las gubernamentales que son propias del Cabildo, y que este se halla dispuesto á sostener como condicion de su vida. Porque luego de autorizado por V.E. el servicio universitario en conformidad á lo prevenido en la orden de 14 de setiembre de 1869, la determina-*

*cion de las cuestiones relativas asi al personal como á la contabilidad del establecimiento, pertenece al Municipio segun los articulos 67, 73, 135, 136 y 137 de su ley organica. Solo así se concilia la autonomia del Ayuntamiento con la intervencion facultativa del gobierno, dignamente representado por V.E.*

*«Y como prenda de la sinceridad de los propositos que abriga el Cabildo, este se adelanta á manifestar á V.E. que seguirá en todo sus indicaciones, y que si merced al rigor de los tiempos no ha podido dar á la Universidad recursos en abundancia, apoyado en adelante por la Excm. Diputacion Provincial, elevará el establecimiento al nivel de los mas acreditados de su clase. Las Autoridades, las Corporaciones todas están interesadas en conservar una gloria de pasados dias, y al solo anuncio de la visita mandada girar por V.E., se han ofrecido generosamente al Municipio para ayudarle en cuanto fuera necesario. No sin mucha justicia reitera, pues, el Ayuntamiento la suplica hecha ya ha [sic] V.E. de que sirva remitirle, antes de toda providencia definitiva, copia del informe emitido sobre esta Universidad.*

*«Pero existe como cuestion perentoria la relativa á los actos academicos que debian de comenzarse anteayer y cuya suspension indefinida causa á los alumnos perjuicios de mucha cuantia, dado lo calamitoso de los tiempos actuales. Numerosas quejas han sido elevadas al municipio, y por lo tanto este ruega á V.E. se sirva adoptar desde luego sobre el particular una medida justa, que no pueda estimarse como hija de cierta odiosidad á los principios políticos que nos rigen de una prevencion indigna contra las instituciones fundadas en esta Capital.*

*«Mucho se promete el Ayuntamiento del Sr. Doctor D. Jose Jubert á quien ha delegado para que amplie verbalmente cuanto la Corporacion ha tenido la honra de decir á V.E. en este oficio. Y seguro de que dada la justicia del asunto, V.E. no puede menos de resolverlo favorablemente á los intereses de Gerona, este Cabildo se complace en anticipar al Gefe del Distrito universitario este testimonio de su profundo agradecimiento y respetuosa consideracion».*

*Va ser inútil. Bergnes va contestar sense pensar-s'hi el 5 de juny de 1874, el mateix dia que la comissió inspectora datava el seu informe, que «he acordado con providencia de esta fecha, que [la universitat] deje de funcionar con el carácter de libre [... perquè] está muy lejos de reunir, en los medios científicos al menos, las condiciones mas indispensables, ni siquiera para la mediana enseñanza de Farmacia y de las ciencias auxiliares. De donde se*

*desprende de un modo evidente que esa Corporacion, con su celo, que yo respeto, ha venido á causar mas daño que provecho á la enseñanza de Farmacia. No bastan las mas laudables intenciones en beneficio de la enseñanza, cuando [...] no se han tenido los medios mas indispensables [...].*

*«¿Y para qué necesita la inmortal Gerona una Universidad mal montada, inútil por consiguiente, y hasta perjudicial, gozando, como merecidamente goza, de unos blasones que no hay ciudad de Europa que no la envidie? ¿No es preferible abstenerse, cuando no hay medios para llevar á cabo una empresa, á insistir en ella, dando oídos quizás á agenas sugerencias interesadas? ¿No vale mas aplazarlo para mas adelante, cuando se pueda hacer bien y segun la ley manda, que persistir ahora en hacerlo mal y contra toda consideracion divina y humana?*

*«[...] Solo por no perjudicar á los alumnos de esa Escuela ni á sus padres, que no tienen ninguna culpa en lo que está pasando, he acordado alzar la suspensión de exámenes [...], pero esta autorizacion que ahora doy á la Escuela se limita sola y exclusivamente á los exámenes de curso de matriculados en esa Escuela que se han de verificar este mes. Los exámenes de grado, que tienen una gravedad innegable, puesto que habilitan para una profesion, no pueden verificarse en esa á no ser que el Gobierno, á quien doy cuenta de todo, asi lo disponga. Tampoco podrá esa Escuela, por consiguiente espedir titulos de Licenciado ni Doctor [...] Terminados los exámenes habrá perdido esa Escuela el carácter de libre [...]»<sup>3</sup>.*

El 15 de juny l'Ajuntament va adreçar al ministre de Foment un extens plec de descàrrecs en relació amb les acusacions fetes per la comissió inspectora, l'exposició del qual constava ni més ni menys que de vint-i-nou punts i que acabava amb un «*Suplica á V.E. se digne revocar en todas sus partes la providencia acordada por el Exsmo. Sr. Rector de la Universidad de Barcelona*»<sup>4</sup>.

Bergnes va traslladar el 20 de juliol de 1874 a l'alcalde gironí, per al seu coneixement, una comunicació de la direcció general d'Instrucció Pública,

<sup>3</sup> No l'encerta, doncs, Sobrequés quan escriu (op. cit., p. 15): «Remarquem que el darrer curs [1873-74] no pogué acabar-se perquè el rector de Barcelona suspengué dràsticament l'activitat docent el mes de maig, sense ni tan sols permetre que acabessin el curs aquells qui l'havien començat». Ja Torroella, a qui sens dubte Sobrequés ha manejat, després d'opinar [*El Estudi General...*, p. 135] que «no hi havia motiu, per a pendre midas radicals com la que's prengué de suspendre tot exercici acadèmic. No acabant sisquera de deixar de guanyar curs als escolars que s'havien matriculat», explica [p.136] que «s'alcançà [...] que'ls alumnes poguessin donar validés als cursos de que estaven matriculats, no aixis el graduarse [...]».

<sup>4</sup> També reproduït a Sobrequés, op. cit., p. 45-58.

datada el dia 11, que li manifestava «*que el Presidente del Poder Ejecutivo de la República ha tenido á bien aprobar la conducta seguida por ese Rectorado de haber retirado á dicho Ayuntamiento [de Girona] la autorizacion que le tenia concedida para las enseñanzas de Derecho y Farmacia que se daban en la Universidad libre de la localidad y la suspension de examenes y grados*».

És opinable encara avui si tal conducta només va coincidir amb la proclivitat del general Serrano a estroncar els efímers aires de llibertat científica que havien circulat els darrers anys o en va ser conseqüència. I continuarà sent opinable, de segur, mentre a l'hora de remenar els fons d'algun arxiu ens haguem de preguntar, com els poetes lírics de Brecht pel que fa a la poesia, qui llegeix història, però també qui la paga.

FOÏTS ESPECÍFIQUES:

- 1717-1908, 1891, 1855-1935. *Universitat, projectes de reforma i plànols. Central elèctrica, instal·lació de jutjat. Presó. Inventari de patrimoni i relacions de béns*, Arxiu Històric de Girona [AHG], Patrimoni municipal, exp. I.3.2.1, llig. núm. 4.
- 1869-74. *Universitat Lliure. Fomació i incidències. Càtedres. Edificis. Permisos*, AHG, Universitats i Estudis, exp. XII.1, llig. núm. 16.
- [Correspondencia salidas].- *Registro de comunicaciones que se dirigen á los inferiores y demás autoridades. Curso del 1868 (29 de abril) al 1872 (octubre)*, Arxiu General i Històric de la Universitat de Barcelona [AGHUB], 41/2/5/4.
- Correspondencia salidas.- Registro de comunicaciones que se dirigen á los inferiores y demás Autoridades, n° 1.-* Curso de 28 de octubre de 1872 al 24 de octubre de 1876, AGHUB, 41/2/1/3.
- ISAMAT Vila, Jesús - Pla Bartina, Mariàngela, «La Facultad de Farmacia de Gerona», *Revista de la Real Academia de Farmacia de Barcelona*, núm. 1, novembre 1957.
- Manuels d'Acords, AHG, exp. I.1.1., llibres 464 [any 1869], 465 [1870], 467 [1872], 468 [1873] i 469 [1874].
- MARQUÈS i Casanovas, Jaume, «Les Agües», a *Los Sitios*, Girona, 30 de gener de 1979, secció Indrets de Girona.
- SOBREQÜÉS i Callicó, Jaume, *Els estudis universitaris a Girona al llarg de la història*, Col·legi Universitari de Girona (Universitat Autònoma de Barcelona), Girona, 1978.
- TORROELLA, Joan B., *El Estudi General ó Universitat Literària de Girona - Ensaig històrich-critich*, 2a edició, Imp. i Llibreria de P. Torres, Girona, 1906.